

KONKORDATI PIJA XI. S OBZIROM NA PITANJE ŠKOLA

KONKORDAT je latinska riječ i znači po svom postanku (etimologiji) **sporazum**. Počam od 12. vijeka označuje se tim izrazom sporazum između sv. Stolice u Rimu kao predstavnice rimokatoličke Crkve i između nosioca najviše državne vlasti u određenoj državi u pitanjima, koja jednako interesuju i Crkvu i državu.¹

Ovakav sporazum sklapa se u pravilu u obliku **ugovora** (konvencije) na određeno ili neodređeno vrijeme, koji se onda prihvati i proglasi na način, kojim se prihvaćaju i proglašuju i drugi crkveni i državni zakoni. Tim je konkordat ujedno i državni zakon, kojim su u državnom pravnom području uređeni crkveno-politički odnosi i pravni položaj Katoličke Crkve u toj (konkordatskoj) državi.²

Među pitanja, koja se uređuju konkordatima, spada i **pitanje škola** uopće, a napose pitanje **vjeronauka** u školama.

¹ U velikoj zbirci, koju je sabrao i uredio svećenik Angelo Mercati («Raccolta di concordati su materie ecclesiastiche tra la Santa Sede e le autorità civili, Roma 1919») uvršteni su svi konkordati sklopljeni kroz devet vijekova (od 1078. do 1914.) svega preko 200 komada.

Najglasovitiji su bez sumnje u povijesti ovi konkordati: 1. Wormski konkordat sklopljen 22. septembra 1122. između pape Kaliksta II. i njemačko-rimskog cara Henrika IV.; to je prvi tipični konkordat («Pactum Calixtinum»). 2. Konkordat sklopljen 15. jula 1801. između pape Pija VII. i Napoleona i 3. Konkordat Lateranski sklopljen 11. februara 1929. između sdanjeg slavnog pape Pija XI. i kraljevine Italije (Mussolinija).

² Pravna priroda konkordata bila je i ostala u naučnoj teoriji predmetom velikih rasprava i beskonačnih polemika, koje ne ćemo izlagati.

Načela Katoličke Crkve u školskom pitanju izražena u Crkvenom zakoniku (Kodeksu Kanonskog Prava) mogu se svesti na ove tačke:

1. Crkva ima neodvisno od svake državne vlasti pravo i dužnost naučavati evandeosku nauku (Kan. 1322, § 2).

2. Roditelji i njihovi zamjenici strogo su obvezani brinuti se, da im djeca dobiju potrebno vjersko znanje i kršćanski odgoj (Kan. 1113, 1372, § 2).

3. Crkva želi u prvom redu za katoličku omladinu konfesijske katoličke škole: osnovne, srednje i visoke bilo državne bilo privatne (Kan. 1374, 1375, 1379).

4. Nauk vjere za katoličku djecu u svim školama bez iznimke treba da je podvrgnut vlasti i nadzoru Crkve (Kan. 1381, § 1).

5. Biskupima pripada pravo, da daju učiteljima vjeronauka ovlaštenje (*«missio canonica»*) za obučavanje i da odobre školske udžbenike (knjige), isto tako pravo tražiti, da se iz vjerskih ili čudorednih razloga uklone nastavnici i udžbenici (Kan. 1381, §. 3. 1385, §. 1, t. 2).

6. Nastavnici za nauk vjere treba da su u prvom redu svećenici, osobito u srednjim i višim školama (Kan. 1373, §. 2), iznimno (subsidiarno) mogu to biti i katolici laici, koji su za obučavanje vjeronauka sposobni znanjem i životom (moralom) i imaju potrebno ovlaštenje za to od svojega Ordinarija, koje se uvijek može opozvati (Kan. 1381, §. 3).

Papa Pijo XI. sklopio je za sedam godina svojega vladanja cijeli niz konkordata s raznim državama evropskim, i u tim konkordatima došla su ova načela Crkve do punog izražaja.

Odnosne odredbe u konkordatima Pija XI. vrlo su značajne, pa ćemo ih u ovoj radnji ukratko izložiti.

I. LETONSKI KONKORDAT (30. maja 1922).^{*}

Prema čl. X. Katolička crkva ima pravo da na području Letonske republike osniva i uzdržava svoje vlastite konfesijske škole. Letonska se vlada obvezuje, da će poštivati konfesijski značaj ovih škola, a Crkva se sa svoje strane obvezuje, da će obdržavati svaki zakon o privatnim školama, koji će biti u skladu s ovom obvezom vladinom.

Za odgoj letonskog klera bit će osnovano crkveno biskupijsko sjemenište prema crkvenim propisima i pod vlašću nadbiskupa (u Rigi).⁴ Nastavnim će jezikom u sjemeništu, osim za filozofiju i bogoslovske predmete⁵ biti letonski (čl. XI).

^{*} Acta Apostolicae Sedis (A. A. S.) 1922, 577. To je prvi konkordat Pija XI. Letonska republika s glavnim gradom Rigom osnovana je u raspadu ruskoga carstva g. 1918. Letonci su grana baltijskih Slavena s posebnim letonskim jezikom. Ima ih oko milijun i po. Vjere su pretežno pravoslavne, samo u jednom dijelu protestantske i katoličke.

II. BAVARSKI KONKORDAT (24. jan. 1925).⁶

Dne 29. marta 1924. potpisan je, a dne 24. januara 1925. ratificiran (obvezatno prihvaćen) konkordat s Bavarskom državom.⁷

Bavarska je izrazito katolička država. Pošto je raniji konkordat (sklopljen 5. juna 1817. između Pija VII. i bavarskog kralja Maksimilijana) promjenom državnoga ustrojstva izgubio vrijednost, sklopila je bavarska vlada, čim su se prilike u Njemačkoj poslije rata koliko koliko sredile, novi konkordat, koji je za Crkvu vrlo povoljan.⁸

Napose je školsko pitanje riješeno egzemplarno:

Profesore i docente na teološkim fakultetima i bogoslovnim učilištima te vjeroučitelje na višim školama postavlja država, ako protiv kandidata od strane njegovog biskupa nema pri govora (čl. 3).

Vjerska obuka u svim višim i srednjim školama ostaje barem u dosadanjem opsegu obvezatnim predmetom (čl. 4).

U svim općinama mora država na zahtjev roditelja otvoriti katoličke (konfesijske) škole, ako ima dovoljan broj djece za redovnu školsku obuku ma i nepodijeljenu (čl. 6).

U takovim školama postavljat će se samo takovi nastojnici, koji su sposobni i voljni, da obučavaju i katolički vjeronauk i da odgajaju djecu u duhu katoličke vjere (čl. 5, §. 1), a za obučavanje vjeronauka potrebno je ovlaštenje (»missio canonica«) od dijecezanskog biskupa (čl. 5, §. 2).

U svim osnovnim školama uopće ostaje nauk vjere obvezatnim predmetom. Opseg vjeronaučne obuke odredit će se u sporazumu s crkvenim vlastima i dosadanji se opseg ne će smanjiti.

Samo u takovim osnovnim školama, u kojima bavarska država ne će biti pravno ovlaštena propisivati obuku u vjeri⁹, osigurat će se barem privatno obučavanje vjeronauka time, da će se na općinski ili državni trošak dati za tu obuku potrebne prostorije, svijetlo i ogrjev (čl. 7, §. 1).

⁴ » sous l' autorité de l' Archevêque « — prema tomu naučna osnova, nadzor, uprava, poglavari i profesori spadaju isključivo u nadležnost nadbiskupovu.

⁵ »sauf pour la philosophie et les matières ecclésiastiques«.

⁶ A. A. S., 1925, 41.

⁷ Njemačka zadržala je i poslije propasti carstva (1918), pošto je primila republikansku vladavinu, značaj savezne države (Bundesstaat). Država se u bavarskom konkordatu nigdje ne nazivlje republikom, nego naprosto Bavarskom državom (»der Bayerische Staat«).

⁸ Bavarski je konkordat u prvom redu djelo čuvenog apost. nuncija Msgr. Eusebija Pacelli.

⁹ S obzirom na privatne škole ili konfesijske škole drugih vjera.

Nadzor i ravnanje obuke u vjeronauku u osnovnim, srednjim i višim školama zajamčuje se Crkvi (čl. 8, §. 1).

Biskupima i njihovim delegatima pripada pravo, da zapažene mane u vjersko-ćudorednom životu katoličkih učenika, kao i izvršavanje nepovoljnog i nepriličnog utjecaja na njih u školi, osobito svako vrijeđanje njihovog vjerskog osvjedočenja ili religijskih osjećaja prijave državnim školskim vlastima, koje će se poskrbiti, da se tomu doskoči (čl. 8, §. 2).¹⁰

Redovi i crkvene kongregacije mogu saobrazno državnim propisima otvarati i voditi privatne škole. Takove škole, ako su dosada imale pravo javnosti, zadržavaju to i dalje, ukoliko odgovaraju zakonskim zahtjevima za slične škole. Pod jednakim uslovima, mogu i nove takove škole dobiti pravo javnosti (čl. 9).¹¹

III. POLJSKI KONKORDAT (2. juna 1925.)¹²

Konkordat s republikom Poljskom ratifikovan je 2. juna 1925. Pri sklapanju toga konkordata sarađivao je neposredno državni tajnik kardinal Pietro Gasparri kao zastupnik sv. Oca. U ovom konkordatu s posve samostalnom čisto katoličkom državom, školsko je pitanje ovako riješeno:

U svim školama s pravom javnosti, osim na univerzitetima je nauk vjere obvezatan predmet. Nauk vjere obučavat će za mladež katoličku učitelji postavljeni od državnih školskih vlasti, ali će ih one izabrati samo između takovih lica, koja su od nadležnih biskupa ovlaštena za obučavanje vjeronauka. U slučaju, kada biskup povuče ovo ovlaštenje, koje je nekome dao, ovaj time izgubi pravo da obučava nauk vjere. Isto ovo načelo važit će i za izbor i opozivanje profesora, docenata i učitelja na katoličkim teološkim fakultetima državnih univerziteta (čl. XIII, 1).

U svim biskupijama imat će Crkva svoja sjemeništa u skladu s propisima kanonskog prava, kojima će Crkva upravljati i postavljati u njima nastavnike. Svjedožbe izdane od Bogoslovnih Sjemeništa bit će dovoljne za obučavanje vjeronauka u svim školama s pravom javnosti izuzev univerzitete (čl. XIII, 2).

¹⁰ Prema ovim odredbama konkordata ne mora u Bavarskoj vjeroučitelj biti svećenik, ali se vjeroučitelji u državnim konfesijskim školama ne mogu postavljati bez ovlaštenja (missio canonica) od biskupa, a vjeroučitelji u drugim školama spadaju pod nadzor i disciplinu crkvenih vlasti, koje mogu tražiti remedure.

¹¹ Vrijedno je istaći i odredbu čl. 11: »Bavarska će država urediti u državnim kaznionama, njegovalištima, odgojilištima i bolnicama o svom trošku dostatnu dušobrižničku službu bilo imenovanjem posebnog duhovnika bilo na drugi zgodan način. Dušobrižnici u takovim zavodima postavljat će se u sporazumu s dijecezanskim biskupom. Pri izdavanju dopuštenja za otvaranje takovih zavoda od strane drugih lica, tražit će država, da se pitomcima u tim zavodima po mogućnosti osigura dušobrižništvo«.

IV. LITAVSKI KONKORDAT (10. decembra 1927).¹²

U konkordatu s Litavskom republikom (glavni grad Kowno) nalaze se u pitanju školâ gotovo doslovno iste odredbe kao i u poljskom konkordatu.

Cne određuju (u čl. XIII.) ovo:

1. U svim školama s pravom javnosti ili s državnom potporom je nauk vjere obvezatan. Nadležna crkvena vlast propisivat će naučnu osnovu i određivati udžbenike. Imenovanje nastavnika i nadzor nad vjeronaučnom obukom u pogledu njezinoga sadržaja i u pogledu morala nastavnika, vršit će se u skladu s propisima kanonskoğa prava.

U slučaju, kada biskup povuče nastavniku ovlaštenje, koje mu je dao, ovaj će tim samim izgubiti pravo da obučava nauk vjere.

Ista ova načela u pogledu izbora i smjeng nastavnika primjenjivat će se i na univerzitetske profesore, docente i učitelje na filozofskom i teološkom fakultetu, koji o svom trošku uzdržava država.

2. U svim biskupijama imat će katolička Crkva u skladu s kanonskim pravom crkvena Sjemeništa s državnim prinosom, kojima će Crkva upravljati i postavljati u njima nastavnike.

Svjedodžbe o naučima svršenim u Bogoslovnim Sjemeništimat bit će dovoljne za obučavanje vjeronauka u svim školama s pravom javnosti ili s državnom potporom.

3. U svim školama s pravom javnosti ili s državnom potporom bdjet će se u sporazumu s biskupima nad tim, da učenici mogu primjereno izvršivati svoje vjerske dužnosti.

4. U pogledu odgoja katoličke mladeži država priznaje biskupima prava predviđena u kanonu 1381¹³ i udovoljit će njihovim opravdanim prigovorima.

5. Sve škole, koje su potčinjene biskupima i saobraze se naučnoj osnovi propisanoj od Ministarstva prosvjete, izjednačene su s obzirom na vrijednost svjedodžaba s državnim školama.

V. LATERANSKI (TALIJANSKI) KONKORDAT (11. februara 1929).

Lateranski sporazumom (» i *Patti lateranensi*«)¹⁴ od 11. februara 1929. sklopljenim između sv. Stolice i Italije uklonjen je teški mučni spor, u kojemu se ujedinjena (1861) kraljevina

¹² A. A. S., 1927, 425.

¹³ Kanon 1381 glasi ovako: §. 1. Vjeronaučna obuka mladeži u svim školama potčinjena je vlasti i nadzoru Crkve. §. 2. Mjesni Ordinariji imaju pravo i dužnost da bdiju nad tim, da se u bilo kojim školama na njihovom području što god ne uči ili zbiva protiv vjere ili ćudoređa. §. 3. Njima isto tako pripada pravo odobriti vjeroučitelje i udžbenike, nadalje tražiti zbog razloga vjere i ćudoređa, da se i vjeroučitelji i udžbenici smijene.»

Italija od zauzeća Rima (1870) nalazila sa sv. Stolicom¹⁴: Italija je priznala državnu suverenost sv. Stolice u novoj papinskoj državi (»Città del Vaticano«). Tim je dala mogućnost, da se sklopi novi Konkordat između katoličke Crkve i talijanske države.¹⁵

Školsko pitanje rješava Talijanski konkordat u čl. 36, koji glasi ovako:

»Italija smatra nauk vjere u obliku primljenom od katoličke predaje osnovkom i krunom javne nastave. I zato privoljuje, da nauk vjere obučavan u javnim osnovnim školama primi daljni razvoj u srednjim školama prema naučnim osnovama, koje će se utvrditi u sporazumu sa sv. Stolicom.

Ovu obuku davat će učitelji i profesori, svećenici ili redovnici, ovlašteni od crkvene vlasti, a do potrebe (subsidiarno) i učitelji i profesori laici, koji treba da u tu svrhu imaju uvjerenje o sposobljenju izdano od dijecezanskoga Biskupa.

Opoziv ovooga uvjerenja od strane Biskupa lišava bez daljnegu nastavnika sposobnosti da obučava.

Za nauk vjere u javnim školama bit će u porabi samo takovi udžbenici, koji su odobreni od crkvene vlasti.«

Osim toga određuje konkordat, da se na srednjim školama, koje vode crkveni i redovnički zavodi, i dalje obdržava državni ispit i tako postizava izjednačenje s državnim školama (čl. 35).

Nadalje, da se u državnim udruženjima za fizički odgoj mladeži kao i u svim javnim školama ima davati po nedjeljama i zapovijedanim blagdanima prigoda za vršenje vjerskih dužnosti (čl. 37).

Univerziteti, Sjemeništa velika i mala i svi zavodi za izobrazbu klera ovisit će isključivo od sv. Stolice bez ikakvoga utjecaja državnih vlasti (čl. 39).

VI. RUMUNJSKI KONKORDAT (7. jula 1929).¹⁷

U konkordatu s kraljevinom Rumunijom riješeno je školsko pitanje u dva dosta opsežna članka (XIX. i XX.), koji glase ovako:

»Čl. XIX. : §. 1. Crkva Katolička ima pravo da o svom trošku otvara i vodi osnovne i srednje škole, koje će biti pod vlašću odnošnih Ordinarija i pod nadzorom i kontrolom Ministarstva Prosvjete.

¹⁴ A. A. S., 1929, 209. »Inter Sanctam Sedem et Italiae Regnum Conventiones« (Trattato fra la Santa Sede e l' Italia).

¹⁵ Taj se spor nazivao »rimskim pitanjem — la questione romana«.

¹⁶ Nosi naslov: »Concordato fra la Santa Sede e l' Italia«. A. A. S., 1929, 275.

¹⁷ A. A. S., 1929, 441. Prije rumuniskoga Konkordata sklopljen je sporazum sv. Stolice s Portugalskom Republikom (3. maja 1928, A. A. S., 1928, 129) i drugi sporazum (Accordo) s istom državom (29. juna 1929, A. A. S., 1929, 337), ali sporazumi nisu pravi konkordati, nego samo modifi-

§. 2. Pod istim uslovima moći će Crkva da vodi sadašnji broj normalnih škola.¹⁸

§. 3. Sve škole redova i redovničkih kongregacija potčinjene su vlasti mjesnog Ordinarija, i dosljedno tomu imat će i to pravo, da odrede nastavni jezik.¹⁹

§. 4. Sve u prednjim točkama označene škole imat će pravo javnosti prema modalitetima zakona, koji su u kreposti.

Čl. XX. : §. 1. Katolička Crkva ima pravo davati vjeronaučnu obuku katoličkim učenicima u svim javnim i stručnim školama Kraljevine; ova vjeronaučna obuka davat će im se u njihovom materinskom jeziku.

§. 2. U državnim osnovnim školama, u kojima je većina polaznika katolika, nauk vjere predavat će učitelji katolici, svećenici ili laici imenovani po zajedničkom sporazumu od Ordinarija i Ministarstva Prosvjete, a plaćeni od vlade u skladu s odredbama zakonâ, koji su u kreposti.

§. 3. U državnim školama, u kojima je većina polaznika katolika, predavat će nauk vjere svećenik imenovan od Ordinarija, a ako nema svećenika, laik katolik, koji može da bude također učitelj na istoj školi, ali takav, koji je od Ordinarija priznat kao sposoban.²⁰

kacije ranijega konkordata (od 23. juna 1886. između Pape Lava XIII. i portug. kralja Luiz I., Mercati, l. c., 1029), koji je još uvijek u kreposti: ove se modifikacije odnose samo na granice biskupija, na imenovanja biskupa i njihovu vlast. Prema tomu nema u tim konkordatima ništa o školama.

¹⁸ »les écoles primaires et secondaires«, to su srednje i osnovne škole, dok učiteljske škole (Lehrerseminarien) konkordat naziva »école normale« (vd. Dr. Massarelle, Kirchliche Zeitläufe, Linzer Quartalschrift, 1929., 819.)

¹⁹ Pošto je konkordat već bio potpisan (10. maja 1927.), zatražilo je Ministarstvo izvanjih poslova notom od 20. jula 1928. br. 48542, da se nekim odredbama (baš pretežno u školskom pitanju) dade tačnije značenje i tako izbjegne ozbiljnim poteškoćama kod parlamentarne ratifikacije konkordata.

Sv. Stolica je notom Apostolske Nuncijature u Bukarestu od 22. oktobra 1928. broj 5310 obavijestila Ministarstvo izvanjih poslova, da u cijelosti prihvaća predloženo tumačenje odnosnih odredaba konkordata u čl. 9., 19. i 20.

Ove su note dodane konkordatu kao njegov sastavni dio (A. A. S., 1929. 452.).

Prema ovomu naknadnom sporazumu ima se odredba §. 3. čl. 19. konkordata o nastavnom jeziku u redovničkim školama razumijevati s ograničenjem: »izuzev škole, u kojima je sada rumunjski jezik nastavnim jezikom«.

²⁰ Prema naknadnom sporazumu, o kojemu je riječ u predašnjoj opasci, ima se odredba §. 3. u vezi s §. 4. ovoga čl. 20. razumijevati s ovim dodatkom: »U slučaju, kada je učitelj vjeronauka ujedno i učitelj na školi, obavijest upućena Ministarstvu od Ordinarija, da učitelj nije sposoban zbog razloga, koji se odnose na nauku ili moralnost, obvezuje učitelja samo na to,

§. 4. Ako Ordinarij izvijesti Ministarstvo, da učitelj vjeronauka nije sposoban zbog razloga, koji se odnose na nauku ili moralnost, takav će učitelj biti dužan, da bez daljnega napusti poučavanje i pristupit će se imenovanju nasljednika prema gornjim odredbama u §§. 2. i 3.²¹

§. 5. U državnim školama sastavit će nastavnu osnovu vjeronauka za katolike Ordinarij i saopćiti je nadležnom Ministarstvu.

§. 6. Školski udžbenici morat će isto tako dobiti odobrenje od Ordinarija, koji će imati i pravo nadzora nad obukom u rečenim školama.²²

Osim toga zajamčena je Crkvenim vlastima uprava sa školskom imovinom i zakladama (čl. XIV), nadalje dijecezanska Sjemeništa pod vlašću i upravom Crkve (čl. XVI) te potpuno dušobrižništvo za njezine vjernike u vojsci, bolnicama, sirotištima, popravilištima i kaznionama (čl. XVIII).

VII. PRUSKI KONKORDAT (13. augusta 1929).²³

Konkordat s Pruskom državom (»Freistaat Preussen«) je zasada posljednji u nizu konkordata, što ih je sklopio sv. Otac Pijo XI. I ovaj konkordat kao i bavarski sklopio je Apost. nuncij Pacelli nakon teških i mučnih pregovora, koji su trajali četiri godine.²⁴ U pruskom konkordatu uređeno je samo pitanje bogoslovnih Sjemeništa (čl. 12), dok je pitanje ostalih škola, napose pitanje vjeronauka u državnim osnovnim i srednjim školama

da napusti obuku vjeronauka. On će produžiti u skladu s odredbama rumunjskih zakona sa svojim obučavanjem u ostalim predmetima. U takovom slučaju moći će Ordinarij imenovati o svom trošku (à sa charge) drugoga profesora religije«.

²¹ Dosljedno dodatku izloženom u predašnjoj opasci ima odredba §. 4. ovaj smisao: »Ako Ordinarij izvijesti Ministarstvo, da učitelj vjeronauka nije sposoban zbog razloga, koji se odnose na nauku ili moralnost, taj će učitelj vjeronauka biti dužan da bez daljnega napusti poučavanje vjeronauka, i pristupit će se imenovanju nasljednika prema gornjim odredbama §a 2. i 3.«

²² Prema istom dodatku za vjeronauk morat će jednako imati odobrenje od Ordinarija, koji će također imati pravo nadzora nad obukom u vjeronauku u rečenim školama.«

²³ A. A. S., 1929, 521. Konkordat je potpisan 14. juna 1929., a ratifikovan u Berlinu 13. augusta 1929.

²⁴ Crkveni odnosi u Pruskoj bili su u glavnom uređeni do novog konkordata bulom Pija VII. »De salute animarum« od 16. jula 1821. i breveom od istoga dana »Quod de fidelium« (vd. Mercati, Raccolta. 648, 665). Novi konkordat hoće da »pravni položaj Katoličke Crkve dovede u sklad s izmijenjenim prilikama«.

posve izlučeno iz konkordata. No zato su konkordatu dodane dvije note: jedna upravljena od strane Apost. Nuncijature po nalogu sv. Oca pruskom Ministru predsjedniku g. Dr. Ottonu Braunu i druga kao odgovor upravljena od Ministra predsjednika Apostolskoj Nuncijaturi u Berlinu. Ove dvije note, koje su za stajalište Crkve u školskom pitanju vrlo značajne, glase u prijevodu²⁵ ovako:

Gospodine Predsjedniče Ministarskog Savjeta!

Potpisani Apostolski Nuncij ima čast u izvođenju naloga Njegove Svetosti Vašoj Ekscelenciji saopćiti ovo:

Njegova Svetost prima sa zadovoljstvom do znanja parlamentarni prihvata svečanog ugovora Pruske Države sa sv. Stolicom i priznaje živa nastojanja Pruske državne vlade za postignuće toga cilja. Njegova Svetost ipak vrlo žali, što Ugovor predložen na prihvata Pruskom narodnom predstavništvu, u protivnosti s opetovanim i najodlučnijim zahtjevima sv. Stolice, koje je bila iz načelnih razloga prinudena postavljati, ne sadržaje uređenja školskog pitanja.²⁶

U toku pregovora s vladinim izaslanicima predložili su oni po nalogu Gospodina Ministra za znanost, umjetnost i narodno obrazovanje u mjesecu junu 1927. jednu minimalnu formulu o školi, koju je sv. Stolica prihvatila izišavši time ususret do krajnih granica, nadasve zbog toga, što se je tada od državne strane iznosio formalno-pravni razlog, da ovaj predmet spada u nadležnost Reicha.²⁷

Tim se bolnije dojmilo sv. Stolice brisanje i toga članka, koji je jedva još zadovoljavao, brisanje, koje se to manje ukazuje opravdanim, što su sve one stranke, koje sačinjavaju sadanje koalicijsko Ministarstvo i u januaru 1922. bile zastupane u Pruskom kabinetu. Ako se sv. Stolica ipak nije odlučila, da zbog toga prekine daljne konkordatske pregovore, učinila je to jedino zato, što je Pruska vlada u toku pregovora povukla znatne zahtjeve i nadasve radi žive želje, da za pruske katolike ne stavi u pogibao ostale pravne učinke i osiguranje vjerske slobode po

²⁵ A. A. S., 1929, 536. Nota nuncijature u Berlinu nosi datum 5. augusta 1929., broj 42009, a nota predsjednika Pruskog Ministarskog Savjeta datirana je 6. augusta 1929.

²⁶ Ispuštamo jedan odlomak, u kojemu se upozoruje na to, da je na početku pregovora Pruska vlada načelno bila za to, da se konkordatom uredi i školsko pitanje, samo se u ono vrijeme očekivalo, da će se sklopiti konkordat s »Reichom« (centralnom vladom) i u njemu urediti školsko pitanje za cijelu Njemačku državu.

²⁷ T. j. centralne vlade za cijelu Njemačku državu.

konkordatu, kao i povoljni utjecaj njegov na sređivanje odnosa između Crkve i Države. No uza sve to ne može sv. Stolica proпустiti, da formalno ne izjavi, kako se ono njezino držanje ne smije nipošto shvatiti kao odstupanje od načela, zbog kojih je stavljala svoj zahtjev, da naime i u svečanom Ugovoru s Pruskom kao i u drugim konkordatima najnovijega vremena, bude sadržano i školsko pitanje.«

Jednako je značajan i odgovor predsjednika Ministarskog Savjeta u noti od 6. augusta 1929., koji glasi:

»Vaša Ekscelencijo! Potpisani predsjednik Ministarskog Savjeta Pruske države ima čast potvrditi Vašoj Ekscelenciji sa zahvalnošću prijem note br. 42009 od 5. o. mj. On potpunoma uvažava očitovanje sv. Stolice, ali moli, da smije, prelazeći druge razloge, svratiti pažnju na to, da su višegodišnje u novinstvu vođene rasprave o navodnom sadržaju konkordata međutim tako djelovale na javno mišljenje, da je postalo nemogućim dobiti parlamentarnu većinu za konkordat, koji bi rješavao i školsko pitanje. S obzirom na to Pruska bi državna vlada pridržavajući takove odredbe — i iz formule od mjeseca juna 1927. — parlamentarni prihvat toga i po njezinom osvjedočenju za osiguranje i učvršćenje vjerskoga mira u Pruskoj toli važnoga Ugovora učinila nemogućim.

Izlučenje školskoga pitanja iz netom zaključenoga Ugovora ne će međutim ni u čem umanjiti ustavna prava pruskih katolika na tom velevažnom području, napose ne u pogledu konfesijskih škola i vjeronauka, jer Pruska državna vlada smatra svojom po sebi razumljivom dužnošću, da u državnom Ustavu priznata vjerska prava čuva i u predviđenom pravcu u život privede.«

*
*
*

Time je iscrpljen niz Konkordata Pape Pija XI. Među tim konkordatima još nema JUGOSLAVENSKOG KONKORDATA, iako se o njemu radi gotovo od samoga Ujedinjenja, i pregovori su bili već daleko napredovali, ali su uvijek snova prekidani. Čini se, da se još uvijek misli na sklapanje konkordata, i Gospodin **Ministar Pravde** izjavio je u svom resoru o novoj godini, pošto je spomenuo, da je donesen državni zakon o srpskoj pravoslavnoj crkvi i o jevrejskoj vjeroispovijesti, nadalje da se intenzivno radi na donošenju zakona, kojim će se regulisati odnosi države prema islamskoj vjeroispovijesti, i priprema zakon o uređenju odnosa sa protestantskom crkvom, — i ovo:

»U duhu ovih načela pripremljeni su svi radovi za uređenje odnosa sa katoličkom crkvom, te se očekuje da će i ovi odnosi brzo biti zakonski regulisani.«²⁸ Nadajmo se, da će se konačno svladati sve zapreke za jugoslavenski konkordat, koje sada nisu manje nego prošlih godina.

Msgr Dr. Fr. Herman, rektor bogoslovije.

²⁸ Beogradska »Politika« br. 53.002 od 3. januara 1930.

UREDNIŠTVO „ŽIVOTA“
ZAGREB 1/147

